

Reflexe připravenosti učitelů na tvorbu ŠVP ZV

ALENA NELEŠOVSKÁ, JANA SVOBODOVÁ

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc,
nelesov@pdfnw.upol.cz, svobodov@pdfnw.upol.cz

Klíčová slova: Rámcový vzdělávací program ZV, osobnost žáka, kompetence, připravenost učitelů, výzkumná sonda

Abstrakt. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je velkou výzvou pro inovativní změny ve školské realitě. Diskutabilní otázkou však zůstává, do jaké míry jsou připraveni učitelé na tyto změny. Příspěvek reaguje malou výzkumnou sondou na tento problém a prezentuje výsledky šetření u učitelů a budoucích učitelů primární školy.

NELEŠOVSKÁ A., SVOBODOVÁ J. **Reflection on preparedness of teachers for creation of School Educational Programme for Elementary Education**

Key words: Frame Educational Programme, pupils' personality, competence, teachers' preparedness, research probe

Abstract. Frame Educational Programme for Elementary Education is a big challenge for innovative changes in a school reality. It still remains debatable to what extent are teachers ready for these changes. The paper introduces a small research probe into this problem and presents results of the survey done on future teachers at primary schools.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání přináší nový pohled na edukační prostor a všechny nástroje s ním spojené. Je velkou výzvou pro inovativní změny ve školské realitě i výzvou pro jejich zkvalitnění v evropském prostoru. RVP ZV v České republice, který vychází z podnětu Národního programu vzdělávání v České republice (tzv. Bílé knihy), jež vydalo MŠMT ČR v roce 2001 a má naprosto zásadní význam v současné kurikulární reformě českého školství. RVP ZV byl a je předmětem celé řady hodnotících přístupů, které přinášejí mnoho kritických, ale i podnětných myšlenek. Z kritických připomínek lze především uvést nedostatečnou informovanost včetně přípravy učitelů a nedostatek času pro zavádění uvedeného dokumentu do praxe všech škol od roku 2007. Převládají však kladné reakce, které vyzdvihují zejména dvouúrovňové pojetí kurikula, nové pojetí cílů vzdělávání upřednostňující vytváření postojů a hodnot namísto pamětního získávání poznatků, ale zejména akcent na rozvoj osobnosti každého žáka, a to v podobě kompetencí, které by si měl v průběhu školní docházky osvojit každý žák, samozřejmě na úrovni jeho individuálních možností. S tím také souvisejí proměny v obsahu učiva. Nejde jen o redukci učiva, ale zejména o používání moderních strategií učení, které vycházejí z nově formulovaných cílů, které směřují k rozvoji žádaných kvalit žáků (Spilková 2005, s. 60). Za opodstatněnou a funkční je také považována absence celostátních osnov, stejných pro všechny školy a dává se prostor školám pro vlastní školní programy. Rámcový učební plán pro školy, který je v dokumentu uveden, umožňuje školám, aby realizovaly své záměry, cíle a potřeby a vytvářely tak svou vlastní profilaci (Skalková 2005, s. 6). Pozitivní výsledky lze také očekávat v nové strukturaci učiva.

Trendem již nejsou izolované vyučovací předměty, ale integrované obsahové oblasti. Těchto podnětných přístupů by bylo možné uvést jistě daleko více, ale i o těch je pedagogická veřejnost informována, nebo snad málo či nedostatečně? A to je otázka, která nás přiměla k realizaci malé výzkumné sondy u studentů absolventského ročníku v průběhu jejich souvislé pedagogické praxe, a učitelů, kteří studují kombinovanou formu studia a kteří působí v různých regionech České republiky.

Připravenost škol na tvorbu ŠVP v návaznosti na zavádění RVP ZV do školní praxe byla mapována dvěma soubory respondentů. Jedním byli posluchači absolventského ročníku studia učitelství pro 1. stupeň ZŠ, druhým posluchači téhož oboru v kombinované formě studia, kteří jsou zároveň učitelé na 1. stupni ZŠ.

Průzkum byl prováděn formou dotazníkového šetření, které bylo částečně doplněno rozhovorem. Do průzkumu, který byl realizován s posluchači absolventského ročníku po ukončení souvislé pedagogické praxe, bylo zahrnuto celkem 77 moravských základních škol (z toho 37 plněorganizovaných a 40 málotřídních). Dotazníky obsahovaly jedenáct položek a byly vyplněny v měsíci dubnu 2005. Posluchačům kombinovaného studia byly dotazníky, které obsahovaly třináct položek, předloženy v průběhu měsíců března a dubna 2005, tedy ve stejné časové fázi přípravy škol na tvorbu školního vzdělávacího programu. V tomto případě se jednalo o 32 plněorganizovaných a 17 málotřídních škol moravských regionů, celkem tedy 49 základních škol.

Otázky zařazené do první části dotazníku mapovaly demografické údaje. Např. místo ZŠ, charakter ZŠ (plněorganizovaná, málotřídní), počet učitelů na 1. stupni ZŠ, zjištění, zda má statut pilotní školy, vědomí

o existenci pilotní školy v regionu, rok zahájení výuky dle RVP ZV. Některé z vyhodnocených údajů uvádíme v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 (celkový počet škol: 126)

Otázka	Odpověď	Počet odp.	%
Je škola pilotní	Ano	6	4,8
	Ne	120	95,2
Znáte pilotní školu ve vašem regionu	Ano	27	21,4
	Ne	99	78,6
Zahájení výuky dle RVP ZV	04/2005	3	2,4
	05/2006	14	11,1
	06/2007	30	23,8
	07/2008	70	55,6
	neuveďeno	9	7,1

Výše uvedené otázky byly doplněny rozhovorem. Většina škol zařazených do průzkumu je v přípravné fázi realizace tvorby ŠVP. Některé školy nejsou rozhodnuty, od jakého časového horizontu budou realizovat výuku dle ŠVP. Postupně navazují kontakty s pilotními školami ve svém regionu a získávají zkušenosti.

Další oblast dotazů se týkala orientace v dané problematice samotných respondentů, tedy posluchačů absolventských ročníků a posluchačů kombinovaného studia oboru učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Výsledky šetření jsou uvedeny v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2 (celkový počet respondentů: 95)

	Posluchači absolventských ročníků			Posluchači kombinovaného studia		
	Počet respondentů: 46			Počet respondentů: 49		
Otázka	Odpověď	Počet odp.	%	Odpověď	Počet odp.	%
Jste seznámen(a) s RVP ZV	Ano	10	21,7	Ano	12	24,5
	Částečně	36	78,3	Částečně	34	69,4
	Ne	0	0,0	Ne	3	6,1
Kde jste získal(a) informace pro práci s RVP ZV	na VŠ	26	56,5	na VŠ	12	24,5
	z tisku	9	19,6	z tisku	7	14,3
	jiné zdroje	11	23,9	jiné zdroje	30	61,2

Pro nás, kteří vzděláváme budoucí učitele, je potěšujícím zjištění, že absolventi prezenčního studia vykazují téměř shodnou informovanost vztahující se k RVP ZV, jako učitelé, kteří jsou studenty kombinovaného studia. Chybí jim sice zkušenosti a dovednosti, ty však nabudou v učitelské praxi. Většina z nich, jak uvádějí, se bude aktivně podílet na tvorbě ŠVP na školách, kde budou zaměstnáni jako učitelé prvního stupně od školního roku 2005/2006.

Rozdílné výsledky vykazují údaje ve způsobu získávání informací o RVP ZV. Zatímco posluchači absolventských ročníků získali nejvíce informací na VŠ, posluchači kombinovaného studia uvádějí jiné zdroje (např. školení a semináře, internet, návštěva pilotní školy). Tyto údaje korespondují se soubory respondentů.

Dotazníky, které byly předloženy posluchačům kombinovaného studia, tedy učitelům z praxe, obsahovaly navíc doplňující otázky, které prezentuje tabulka č. 3a a 3b.

Tabulka č. 3a

Jste proškolenán pro práci s RVP ZV?

Odpověď	Počet odp.	%
Ano	11	22,4
Částečně	16	32,7
Ne	22	44,9

Tabulka č. 3b

Jste schopen (schopna) vytvářet ŠVP?

Odpověď	Počet odp.	%
Ano	5	10,2
Částečně	33	67,3
Ne	5	10,2
Neodpovědělo	6	12,3

K zamyšlení nás vedou především odpovědi na otevřené otázky, které se vztahují k názorům učitelů na přínos a nedostatky při výuce žáků dle školních vzdělávacích programů. Za pozitiva je uváděno především vytváření vlastních programů, čímž se budou lišit školy dle různého zaměření. Dále je kladně hodnocena nutnost týmové práce celého učitelského sboru. Dle názorů učitelů se tím zlepší interpersonální vztahy na škole. Větší důraz bude kladen, jak uvádějí respondenti, na tvořivost učitelů a možnost integrace předmětů. Vzroste také, dle jejich názoru, pravomoc ředitelů škol. Spíše pozitivní odpovědi uvádělo: 22 učitelů z celkového počtu 49 učitelů, kteří studují kombinovanou formu studia.

Naopak za negativa lze považovat růst administrativy, problémy při mobilitě studentů, časová náročnost práce učitelů. Objevují se i obavy z reakce rodičů na nadcházející způsoby práce se žáky. Spíše negativní odpovědi uvádělo 23 respondentů. 4 učitelé uvedli, že vzhledem k nedostatečnému množství informací nedovede odpovědět. Spíše uvádějí, že nesouhlasí s obsahem reformy základního vzdělávání.

Poslední otázka dotazníku byla zaměřena na zjištění, co posluchači studia učitelství pro 1. stupeň ZŠ a učitelé očekávají od fakulty v nynější fázi zavádění RVP ZV do praxe. Důraz byl kladen na větší informovanost o tvorbě školních vzdělávacích programů, těsnější sepejetí s praxí (návštěvy pilotních škol), čtenější využívání aktivizačních metod v seminářích didaktik jednotlivých předmětů.

Učitelé také požadovali pomoc při začleňování průřezových témat uvedených v RVP ZV do školních vzdělávacích programů jakými jsou např. environmentální výchova, mediální výchova, osobnostní a sociální výchova, interkulturní výchova.

RVP ZV je realitou, na kterou musíme být připraveni, a to nejen učitelé, ale zejména vzdělavatelé učitelů. Klíčové kompetence žáků formulované v RVP ZV (kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní) jsou výzvou pro každého učitele. Je však otázkou, zda jsou učitelé a studenti učitelství připraveni realizovat tyto klíčové kompetence. Je třeba reflektovat, v čem jsou bariéry a otazníky. Přes řadu pozitivních změn a přístupů obsažených v RVP ZV, na které bylo již upozorněno, lze očekávat i řadu problémů a zdlouhavou cestu k funkčnímu a kvalitnímu naplňování uvedeného dokumentu.

Uvádění Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání do školní reality vyžaduje velmi promyšlené, postupné a systematické kroky. Nelze ale již „přešlapovat na místě“. Proto nás zajímala informovanost a připravenost učitelů na tvorbu i realizaci ŠVP ZV. Souběžně s touto výzkumnou aktivitou musí jít také mapování stavu o implementaci RVP ZV do přípravy budoucích učitelů. I s touto aktivitou jsme započali a budeme informovat na některém z našich příštích jednání.

Literatura

- DELORS J. (Ed.)1996: Learning: The Treasure within.Report to UNESCO of the International Commission on education for the Twenty-first Century. UNESCO Publishing, Paris.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. VÚP 2002, 2004 (3. verze), Praha.
- SPILKOVÁ V. 2004: Současné proměny vzdělávání učitelů. Paido, Brno.
- TUPÝ J. 2003: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Komenský, 128, č. 1, s. 2-8.
- LUKÁŠOVÁ H. 2005: Příprava učitelů pro primární vzdělávání a Rámcový vzdělávací program. In Příprava učitelů primárního vzdělávání. GAUDEAMUS, Hradec Králové, s. 33-46.
- SPILKOVÁ V., TOMKOVÁ A., WILDOVÁ R. 2005: Příprava učitelů primárního vzdělávání na RVP ZV. In Příprava učitelů primárního vzdělávání. GAUDEAMUS, Hradec Králové, s. 59-65.
- SKALKOVÁ J. 2005: Pedagogika a výzvy nové doby. Pedagogika, roč. LV, č. 1, s. 69-71.